

מדד ברוקדייל לשלומות הפרט: ממצאים ראשוניים

עדי ארד יניב ריינגוורץ סטיבן לאופר
זהר אור שרביט מייקל הרטל

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
תרגום לאנגלית (תקציר): עמי אשר
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר מומן במשותף על ידי מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל ומדינת ישראל

מכון מאיירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | סיוון תשפ"ג | יוני 2023

רקע

המכנה המשותף לתוכניות חברתיות הוא הרצון לשפר את הרווחה, המכונה גם שְׁלוּמוֹת (well-being), של כלל הפרטים בחברה. לכן הנחות היסוד בכל תוכנית התערבות הן: (א) שהשתתפות בה אכן תשפר את רווחת הפרט, כלומר את מצבו האישי של המשתתף; (ב) שהשיפור יתבטא בעת הערכת המועילות (אפקטיביות) של התוכנית. עם זאת הרווחה של הפרט מורכבת מהיבטים רבים, מקצתם מורכבים למדידה, והתרומה היחסית של כל היבט לרווחה הכוללת אינה ידועה. עוד מקובל לחשוב כי תמהיל ההיבטים ומשקלם היחסי ברווחה הכוללת, משתנים לפי המין, הגיל, הקבוצה באוכלוסייה ומשתנים אישיים וחברתיים נוספים. בגלל מורכבות המדידה של רווחת הפרט, תוכניות חברתיות רבות נמדדות ומוערכות על פי "משתני פרוקסי", כגון שביעות רצון, עלייה בשכר, ניצול קצבאות ועוד מאות משתנים שהם תהליכיים במהותם ואינם מודדים את התוצאה המבוקשת: שיפור ברווחה.

לנוכח החיסרון במדד כזה, יזם צוות המחקר במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל אפיון של מדד לרווחת הפרט שהוא רחב, מתוקף, מבוסס ופשוט להפעלה. בדוח זה יובאו תוצאות של סקר שבאמצעותו נקבעו המשקלות של מגוון היבטי חיים. לפי המשקלות ישוקללו בהמשך היבטי הרווחה לכדי מדד אחד.

מטרה

מטרת העל של המחקר הייתה לבנות, לראשונה בישראל, מדד רווחה יישומי ברמת הפרט שיורכב מרשימה קצרה יחסית של היבטים, ואפשר יהיה להשתמש בו כדי לאמוד את ההשפעה של תוכניות התערבות על רווחת הפרט. מטרת שלב המחקר המוצג בדוח זה היו: (א) לגבש רשימה מצומצמת של היבטים שייכללו במדד לרווחת הפרט; (ב) להגדיר את המשקל של כל היבט במדד.

שיטה

המדד המוצע התבסס על העבודה החלוצית של בנג'מין ועמיתיו. בעבודה זו הציעו החוקרים להשתמש בשיטה של העדפה מוצהרת (stated preferences) ליצירת מדד-על לרווחת הפרט. כלומר, נעשה שימוש בסקר שבדק את הצהרות הפרט בנוגע להעדפותיו. בהתבסס על המתודולוגיה הזו, בנה צוות המחקר במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל סקר שאִפשר לקבוע את המשקלות היחסיים של מגוון היבטי חיים כדי להרכיב מהם מדד אחד לרווחת הפרט. מתוך רשימה ראשונית של 136 היבטים שהציעו בנג'מין ועמיתיו, נבחרו 27 היבטים המשקפים יותר מכול את רווחת הפרט. בחירת ההיבטים הסתמכה על הספרות המקצועית ועל חוות הדעת של אנשי מקצוע וחוקרים מומחים במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. ההיבטים שנבחרו כללו תחומים כמו בריאות, ביטחון אישי, רמת חיים ותחושת שייכות לקהילה.

לאחר גיבוש רשימת ההיבטים נאמד המשקל היחסי של כל היבט במדד הכולל באמצעות סקר אינטרנטי שנערך באוקטובר 2022 בקרב 1,032 משיבים. הסקר מדד את העדפויות המוצהרות של אנשים בנוגע להיבטים שונים של רווחה, וכך אפשר לאמוד את העדפות הפרט בנוגע להיבטי הרווחה ולהבין את סדרי העדיפויות שלו. שאלון הסקר הועבר בארבעה סבבים. בכל סבב התבקש הנשאל לדרג בסולם של 0 עד 100 את מצבו בשנה האחרונה בנוגע לשלושה היבטים שנבחרו אקראית. לאחר מכן הוצגו לו בזה אחר זה שישה משחקונים שבהם היה עליו לבחור בחירה תאורטית בין שני היבטים מבין השלושה שהוא דירג. כל תרחיש במשחקון הציג שינוי בדירוג רק של אחד מן ההיבטים. בכל משחקון היו שני תרחישים של שינוי ושלוש חלופות לבחירה – בחירה בתרחיש א', בחירה בתרחיש ב', לא יודע. בהתאם לבחירת המשיבים, נבנה מודל רגרסיה ליניארית כדי למדוד את החוזק של כל היבט במדד הרווחה הכולל.

ממצאים

נמצא כי **ההיבטים המשפיעים ביותר** על רווחת הפרט הם: האושר של המשפחה; הרווחה הכללית של המשפחה; המצב הבריאותי, הגופני והנפשי של הפרט; איכות מערכות היחסים הזוגית והמשפחתית; והאושר והאהבה בחיי הפרט. כמחצית מן המדד הכולל מבוססת על שילוב של היבטים אלו.

ההיבטים המשפיעים במידה בינונית על רווחת הפרט הם: שביעות הרצון של הפרט מחייו; המידה שחיייו שלווים ורגועים; משמעות החיים; המצב הכלכלי; יכולתו לגדל ילדים; מידת הביטחון הפיזי; והחופש לבחור בין אפשרויות בחייו. מצירוף ההיבטים האלה יתקבל כשליש מן המדד הכולל.

ההיבטים שמשקלם הנמוך ביותר במדד רווחת הפרט הם: איכות מערכות היחסים של הפרט עם חברים ושכנים והיכולת שלו לפנות אליהם בעת צרה; שביעות רצון הפרט מן העבודה ומן האיזון בין עבודה לפנאי; עד כמה הפרט חי את חייו כאדם טוב ועד כמה הוא גאה בעצמו; עד כמה הפרט מוקף באנשים שחושבים עליו טוב ומעריכים אותו; ושביעות הרצון של הפרט מדירתו. מצירוף ההיבטים האלה תתקבל כעשירית מן המדד הכולל.

27 ההיבטים שנמצאו חולקו לשבעה תחומי תוכן, ובכל תחום קובצו היבטים בעלי מאפיינים דומים. נמצא כי היבטי שביעות הרצון של הפרט ממצבו האישי הם החשובים והמשפיעים ביותר על רווחתו, ואילו היבטים חברתיים וסביבתיים משפיעים במידה מועטה על רווחתו.

לבסוף דירוג ההיבטים נותח לפי מאפייני המשיבים. לא נמצאו הבדלים בין המינים, למעט החשיבות שגברים ייחסו להיבט של מערכות יחסים, והחשיבות שנשים ייחסו להיבטי בריאות וביטחון פיזי. להיבטים בתחומי הבריאות יש משקל רב יותר בקבוצת הגיל המבוגרת יותר (בני 43-85) לעומת הקבוצה הצעירה (בני 18-42). נמצא כי בקרב דתיים היבט הרוחניות והדת משפיע מאוד על רווחת הפרט לעומת בקרב אנשים לא דתיים. ויתרה מכך, בקרב חילונים היבט הרוחניות גורע מן הרווחה הכוללת של הפרט. עוד נמצא כי תחומי הבריאות משפיעים מאוד על הרווחה של פרט חילוני.

סיכום ומסקנות

ממצאי המחקר עלה כי היבטים נפוצים של תחומי רווחה כגון שביעות רצון ובריאות, הם אכן המשפיעים ביותר על רווחת הפרט, ובפרט היבטים של אושר משפחתי (8%), בריאות גופנית ובריאות נפשית (7% כל היבט). היבטים הקשורים לשייכות הפרט לחברה ולאיכות מערכות היחסים של הפרט עם חברים, משפיעים במידה מועטה על רווחתו, לעומת איכות מערכות היחסים הזוגית והמשפחתית (6% כל היבט) של הפרט. עוד נמצא כי המשיבים דירגו את המצב הכלכלי כמשפיע רק במידה בינונית (5%) על רווחת הפרט. נוסף על כך היבטים הקשורים לרגשות, כגון שמחה ואהבה (6% כל היבט), משפיעים על רווחת הפרט יותר מרוחניות (פחות מ-1%) או מהיבטים הבודקים את משמעות החיים (4%).

מדד רווחת הפרט המוצע בדוח זה יאפשר לקובעי מדיניות, לספקי תוכניות ולמעריכיהן למדוד ישירות את ההשפעה של תוכניות חברתיות על רווחת המשתתפים. באמצעות הוספת שאלות על רווחת הפרט בסקרים שמתבצעים כחלק מהערכת תוכנית רווחה לסקרי תוכניות התערבות, שימוש במשקלים ממחקר זה וחישוב השינוי במדד לאחר ההתערבות, תוכל להימדד ההשפעה הכוללת של תוכנית. לאחר מכן אפשר יהיה להשוות את ההשפעה הזו להשפעות של תוכניות אחרות.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
1	1.1 רקע
1	1.2 סקירת ספרות
5	2. מטרות
6	3. שיטה
6	3.1 בחירת ההיבטים למדד
8	3.2 אמידה של רווחת הפרט
11	4. ממצאים
11	4.1 מאפייני המשיבים
13	4.2 סטטיסטיקה תיאורית
15	4.3 ממצאי הניתוח הסטטיסטי
25	5. מגבלות המחקר והמלצות למחקר בעתיד
26	6. סיכום ודיון
27	מקורות
29	נספחים
29	נספח א': 33 היבטים שהוצעו על ידי קבוצת המחקר של בנג'מין ואח' (Benjamin et al., 2014)
31	נספח ב': שאלון הסקר
39	נספח ג': בדיקת ייצוגיות למדגם
40	נספח ד': מתאם ספירמן בין דירוג ההיבטים בשני המחקרים
41	נספח ה': ממוצע היבטים בהשוואה בין גברים ונשים
42	נספח ו': ממוצע היבטים בהשוואה בין קבוצות הגיל (מתחת לגיל החציוני ומעל הגיל החציוני)
43	נספח ז': ממוצע ההיבטים בהשוואה בין רמת דתיות
44	נספח ח': בדיקת אפקט התקרה

רשימת לוחות

7	לוח 1: רשימת ההיבטים שנבחרו לסקר
11	לוח 2: ייצוגיות המדגם
13	לוח 3: סטטיסטיקה תיאורית להיבטים
15	לוח 4: המקדם והמשקל של 27 ההיבטים

17	לוח 5: משקלות של ההיבטים בחלוקה לפי קבוצות
18	לוח 6: המקדם והמשקל של ההיבטים בחלוקה לפי מין
21	לוח 7: המקדם והמשקל של ההיבטים לפי גיל
23	לוח 8: המקדם והמשקל של ההיבטים לפי רמת דתיות

רשימת לוחות בנספחים

44	לוח ח-1: בדיקה ממצאים בנטרול אפקט התקרה מעל דירוג 90
45	לוח ח-2: בדיקה ממצאים בנטרול אפקט התקרה מעל דירוג 95

רשימת תרשימים

9	תרשים 1: דוגמה למשחקון
20	תרשים 2: ההפרש במשקל ההיבטים לפי מין
22	תרשים 3: ההפרש במשקל ההיבטים לפי גיל חציוני
24	תרשים 4: ההפרש במשקל ההיבטים לפי רמת דתיות